

УДК 336.71
JEL Classification G18

Сенищ Павло

к.е.н., доцент, доцент кафедри банківської справи
ДВНЗ «Університет банківської справи»,
м. Київ, Україна
E-mail: senysch@ukr.net

ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Анотація

Вступ. Податки є найбільш ефективним інструментом регулювання економічних процесів. Державне регулювання економіки шляхом використання податкових важелів повинно бути спрямоване на забезпечення і підтримку збалансованого економічного зростання, ефективне використання ресурсів, стимулювання інвестиційної та підприємницької активності. Незважаючи на значні здобутки в аналізі особливостей фіскальної політики у галузі банківництва, дотепер не уніфіковано підходи до формування податкової політики держави у банківському секторі національної економіки.

Методи. У процесі дослідження використовувались загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання: абстрактно-логічний (при розкритті сутності податкового регулювання, узагальненні та формулюванні висновків); синтезу і системного аналізу (для обґрунтування сутнісних характеристик податкового механізму та стратегії його антикризового регулювання); системного аналізу та теоретичного узагальнення (для удосконалення методики оцінки рівня та окреслення інституціональних передумов податкової політики у банківському секторі); логічного узагальнення (для обґрунтування підходів та пропозицій щодо підвищення ефективності фіскальної політики держави у банківському секторі).

Результати. За результатами проведеного дослідження систематизовано домінуючі напрями категоріального апарату «податкове регулювання», визначено стримуючий вплив податку на прибуток на діяльність банків, що сприяє ухилянню від оподаткування та легальному приховуванню реальних прибутків у страхових резервах. Окреслено шляхи та напрями перспективного розвитку імплементації заходів регуляторного фіскального характеру у банківській сектор економіки України.

Перспективи. Вбачаються у формуванні державної податкової політики у банківському секторі із імплементацією заходів регуляторного впливу.

Ключові слова: податкова політика, банківський сектор, економіка, податкове регулювання, податковий механізм.

Вступ. У сучасних кризових умовах та нестабільного соціально-економічного розвитку держави важливого значення набуває державне податкове регулювання банківництва.

Податки є найбільш ефективним інструментом регулювання економічних процесів. Державне регулювання економіки шляхом використання податкових важелів повинно бути спрямоване на забезпечення і підтримку збалансованого економічного зростання, ефективне використання ресурсів, стимулювання інвестиційної та підприємницької активності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню особливостей державного регулювання банківського сектора присвячені праці вітчизняних науковців, зокрема: проф. Вовчак О. Д., проф. Коваленко В. В., проф. Коваленко Ю. М., проф. Міщенко В. І., проф. Міщенко С. В., проф. Науменкової С. В. та ін. Незважаючи на значні здобутки в аналізі особливостей фіскальної політики у галузі банківництва, дотепер не уніфіковано підходи до формування податкової політики держави у банківському секторі національної економіки.

Мета. Метою статті є пошук шляхів оптимізації важелів податкового впливу держави на банківський сектор в коротко- та середньостроковій перспективі.

Методологія дослідження. У процесі дослідження використовувались загальнонаукові та

спеціальні методи наукового пізнання: абстрактно-логічний (при розкритті сутності податкового регулювання, узагальненні та формулюванні висновків); синтезу і системного аналізу (для обґрунтування сутнісних характеристик податкового механізму та стратегії його антикризового регулювання); системного аналізу та теоретичного узагальнення (для удосконалення методики оцінки рівня та окреслення інституціональних передумов податкової політики у банківському секторі); логічного узагальнення (для обґрунтування підходів та пропозицій щодо підвищення ефективності фіскальної політики держави у банківському секторі). Інформаційну основу дослідження становлять праці вітчизняних та зарубіжних науковців із питань оподаткування, державного регулювання, законодавчі та нормативно-правові акти України та ін.

Результати. Головною метою державного регулювання банківської діяльності є подолання кризових явищ у банківській системі, активізація кредитної діяльності банків і підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, які є частиною національного багатства. Оподаткування банків повинне забезпечити сприятливі макроекономічні умови для формування банківської системи, стійкої до кон'юнктурних коливань та перетворити її на активний інструмент інвестиційного процесу й економічного зростання [1, с. 26-31]. Водночас форми, методи і способи податкового регулювання мають бути адекватними економічній кон'юнктурі, що сприятиме створенню оптимальних умов для функціонування банків на різних фазах економічного циклу.

Податкове регулювання банківської діяльності – це цілеспрямований комплексний процес використання засобів та інструментів впливу державної податкової політики на банківську діяльність з метою стимулювання чи стримування надання банківських послуг для отримання позитивних соціально-економічних результатів [2]. З одного боку, оподаткування прямо впливає на банки та формує їхній чистий фінансовий результат. Однак тягар податкового навантаження через збільшення витрат банків перекладається на клієнтів, що буде опосередковано відобразитися на їхній діловій активності.

Податковий механізм традиційно розглядають як «сукупність форм, методів та інструментів, які використовують у своїй діяльності держава, суб'єкти господарювання для реалізації своєї податкової політики» [3, с. 25]. Податкова політика у банківській системі держави – це сукупність відносин між державою і банками на формування бюджетного доходу шляхом сплати податків. Податкова політика банку – це сукупність заходів банку, які спрямовані на мінімізацію банківських ризиків з метою забезпечення фінансової стабільності банку.

Тому постає необхідність визначити вплив податкової політики на фінансову діяльність банківських установ через розгляд прибутковості банківської діяльності, що дасть змогу визначити роль оподаткування банківських установ у формуванні податкових надходжень, наповненні державного бюджету та стимулюванні економічного зростання в державі.

Система оподаткування є одним із основних важелів впливу на функціонування банків України, яка, окрім виконання фіскальної функції, має спрямовувати їхню діяльність на реалізацію інтересів суспільства. Водночас, формування ефективної системи оподаткування банків є надзвичайно складним завданням, що можна пояснити особливим значенням банківської системи у сучасній економіці, специфікою банківських послуг та можливістю застосування щодо них імпліцитних способів оподаткування обов'язкового резервування, відрахувань для гарантування внесків фізичних осіб тощо.

В Україні впродовж останніх років взаємодію податкової і банківської систем активно висвітлюють в економічній періодиці і публіцистиці, у виступах офіційних державних посадових осіб. Зазвичай науковці акцентують на розгляді двох основних підходів оцінення рівня оподаткування банків. За першим підходом рівень оподаткування банків є недостатній і тому податкове навантаження необхідно посилити. За другим обґрунтовують необхідність зниження податкового навантаження банківського сектора з метою більшого залучення ресурсів банків у реальну економіку [4].

Звісно ж, проблема оподаткування банків є багатоаспектною та містить правове та

економічне спрямування. У податковій системі банки виконують подвійну роль. Як суб'єкти податкових відносин вони є платниками більшості податків і на загальних підставах здійснюють податкові відрахування до бюджетів усіх рівнів. Одночасно вони здійснюють перекази податкових платежів між державою та платниками податків й виступають посередниками, від своєчасності діяльності яких залежить наповнення державного бюджету. Крім того, банки виконують податковий та валютний контроль, які полягають у наданні інформації щодо відкриття рахунків клієнтам та щодо їх фінансово-господарських операцій, своєчасності переказу податків, виконання доручень щодо призупинення операцій на рахунках клієнтів тощо. Визначаючи важливу роль банків у економічній системі, необхідно зазначити, що вони є основними кредиторами-інвесторами реального сектора економіки, а це своєю чергою забезпечує збільшення кількості платників податків та створення додаткових матеріальних благ і підвищення таким чином дохідності бюджетної системи.

Водночас, податкове регулювання банків впливає на розвиток національної економіки й іншими способами. Адекватна ринковим відносинам податкова політика припускає застосування податків як найважливіших методів регулювання економічної активності суб'єктів господарювання. По-друге, в умовах становлення інформаційного суспільства податки є найважливішим методом мобілізації фінансових ресурсів, необхідних для розв'язання основних проблем соціальної політики держави, забезпечення соціальних гарантій, розвитку науки, освіти, охорони здоров'я. По-третє, ухвалення Податкового кодексу і введення оподаткування депозитів суттєво впливають на створення і перерозподіл банківських ресурсів [5, с. 12]. Податки виступають своєрідною артерією фінансової системи будь-якого суспільства, вони уособлюють ту частину сукупності фінансових відносин, яка пов'язана з формуванням грошових доходів держави (бюджету і державних цільових фондів), потрібних їй для виконання відповідних функцій – соціальної, економічної, управлінської військово–оборонної, правоохоронної тощо [6]. А банківське оподаткування мало б відігравати у цьому контексті провідну роль, ґрунтуючись на обсяги відрахувань до бюджетів.

Податкова політика у сфері банківської діяльності здатна впливати і на грошово-кредитний ринок, що в кінцевому підсумку визначає розвиток економіки загалом та формує умови ведення грошово-кредитної політики. Заразом кількість грошей в обігу визначає можливості суб'єктів господарювання щодо розрахунків та сплати податків і обов'язкових платежів до бюджетної системи в грошовій формі [7, с. 232-234].

Важливе значення в активізації банківської діяльності має її податкове стимулювання, яке, зазвичай, здійснюють через систему податкових пільг і яке виявляється у зміні об'єкта оподаткування, зменшенні бази оподаткування, диференціації податкових ставок, звільненні від оподаткування, запровадженні спеціального податкового режиму тощо. За допомогою податкових пільг можна впливати на динаміку та структуру банківських інвестицій.

С. К. Реверчук визначає податкове стимулювання банківської діяльності як «вплив держави на банки з допомогою податків, за якого відбувається їх заохочення до певного виду діяльності через створення зручніших, привілейованих умов функціонування» [4, с. 152], оскільки стимулювання є функцією управління, а не регулювання. Реальним проявом стимулювального впливу податкових пільг у банківстві буде забезпечення певного зростання доходу у визначеній економічній сфері завдяки вивільненим коштам від зменшення податкового навантаження. Якщо ж цього не вдається досягти, то тоді пільгу потрібно розглядати як фінансову підтримку, а не як фінансовий стимул. Головними вимогами до податкових пільг у банківській діяльності мають бути: цілеспрямованість, ефективність, гнучкість.

Звісно ж, податкове регулювання банківської діяльності часто виступає негативним чинником розвитку банків та негативно впливає на грошово-кредитну сферу, переслідуючи інтереси наповнення державного бюджету. До прикладу, це стосується введення оподаткування процентного доходу за депозитами фізичних осіб, що призвело до зменшення їхньої привабливості для населення, скорочення їх обсягів та змусило банки підвищувати депозитні ставки задля збереження цього джерела наповнення ресурсної бази.

З 1 серпня 2014 р. Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу та інших законодавчих актів щодо пасивних доходів» введено обов'язкове оподаткування процентних доходів, нарахованих за вкладками та поточними рахунками, за ставкою оподаткування 15% від суми нарахованих процентів. З 1 січня 2015 р. згідно з Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів щодо податкової реформи», ставку оподаткування було підвищено з 15% до 20% від суми нарахованих процентів та додатково введено військовий збір з доходів фізичних осіб у вигляді процентів, нарахованих на суму поточного або вкладного (депозитного) банківського рахунку, в розмірі 1,5% від суми нарахованих процентів. А з 1 січня 2016 р. відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» введено єдину ставку податку на доходи фізичних осіб 18% замість колишніх 20%.

Вважаємо це деструктивним чинником для банківської депозитної діяльності та для економіки загалом, адже призводить до послаблення ресурсної бази банків та її подорожчання, що негативно впливає на обсяги і вартість кредитів, наданих в економіку. На нашу думку доцільно було б встановлювати ставки податку залежно від величини вкладу. Крім того, варто визначити мінімальну суму вкладу, відсотки за якою звільняються від оподаткування, та суму вкладу, яка буде підлягати оподаткуванню. Це дозволило б отримати певний соціальний ефект від залучення депозитів, відсотки від яких населення використовує на споживання, а не на збагачення.

Водночас, аргументами на користь оподаткування процентних доходів можна назвати зменшення стимулів для існування класу рантьє, вирівнювання умов оподаткування депозитів порівняно із доходами від операцій з іншими видами активів, міркування соціальної справедливості тощо [8, с. 71].

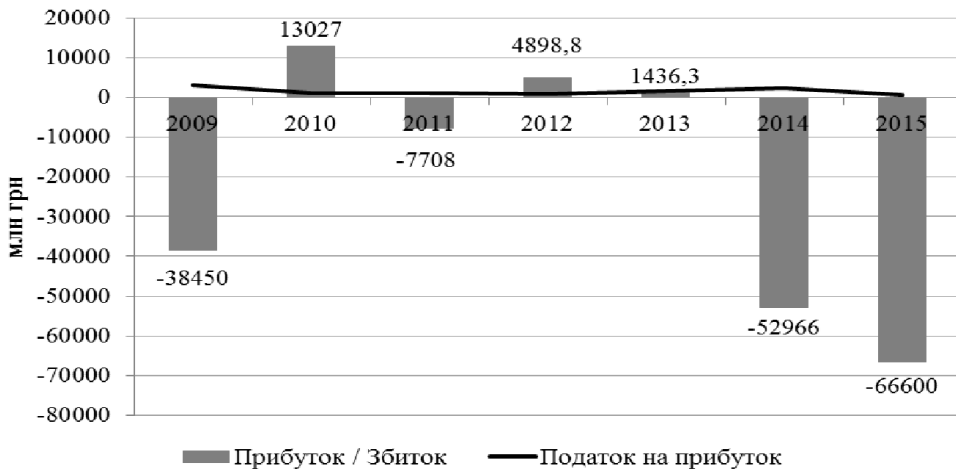
Тобто податкове регулювання банківської системи має беззаперечний вплив на розвиток грошово-кредитної системи та національної економіки загалом, стимулюючи або стримуючи його, банківська система та її клієнти доволі «чутливі» реагують на зміну оподаткування. З цього огляду податкова політика щодо банків повинна бути достатньо виваженою та адекватною поточній фазі економічного циклу національної економічної системи.

Щодо ролі банківських установ у податкових відносинах, то банки та інші фінансові установи можуть брати участь у податкових правовідносинах як особи, що сприяють справлянню податків, зборів, обов'язкових платежів та як платники податків, зборів, обов'язкових платежів.

До початку фінансово-економічної кризи 2009 р. розвитку банківської системи був характерний високий рівень прибутковості, який значно перевищував прибутковість сектора реальної економіки. Однак рівень надходжень від оподаткування банківської діяльності був мізерним. Останні роки банки закінчували діяльність з від'ємним фінансовим результатом, через кризові події в економіці та прорахунки у діяльності самих банків, тому надходження коштів від оподаткування банківських установ до бюджету практично відсутні.

Варто зазначити, що аномальна збитковість притаманна банкам лише упродовж 2014–2015 рр. Упродовж попередньої кризи, 2009–2010 рр., збитки банківської системи України становили 38 450 млн. грн. (2009 р.) та 13 027 млн грн (2010 р.). Водночас податок на прибуток, який сплатили банки, становив 3 036,51 млн. грн. (2009 р.) та 1 125,63 млн. грн. (2010 р.). Тобто кризовий стан економіки та фінансового сектора не завадив банкам виконувати свої зобов'язання перед бюджетом, позитивно впливаючи на розвиток національної економічної системи. Однак 2009 р. у банківській системі працювало 182 банки, а 2015 р. – лише 117 банків, які все ж зуміли виконати зобов'язання перед бюджетом, незважаючи на загальну збитковість їхньої діяльності.

Динаміка прибутку/збитку банків та сплаченого ними податку на прибуток упродовж 2009–2015 рр. зображена на рис. 1.

Рис. 1. Динаміка прибутку/збитку банків та податку на прибуток, сплаченого банками упродовж 2009–2015 рр., млн грн

Джерело: розроблено на основі [10]

Як бачимо із даних рис. 1, упродовж чотирьох років із семи років аналізованого періоду (2009–2015 рр.) діяльність банків України була збитковою. Саме на цей період припали дві фінансові кризи, які значно послабили фінансову стійкість та надійність банків. Однак упродовж усіх років банки справно сплачували податок на прибуток, незважаючи на загальну збитковість банківської діяльності, що можна пояснити наявністю прибуткових банків з-поміж загальної кількості збиткових. 2015 р., попри надзвичайні обсяги збитків банківської системи, найвищий прибуток отримали:

- ПАТ «СІТІБАНК» – 1 630,45 млн грн;
- ПАТ «ІНГ Банк Україна» – 854,87 млн грн;
- ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» – 441,36 млн грн;
- ПАТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО» – 282,63 млн грн [10].

Відповідно, найбільші обсяги податку на прибуток також сплатили саме ці банки: ПАТ «СІТІБАНК» – 342,56 млн грн, ПАТ «ІНГ Банк Україна» – 186,94 млн грн, ПАТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» – 128,69 млн грн [10].

Водночас 2015 р. найбільші збитки задекларували:

- ПАТ «Промінвестбанк» – 20 272,05 млн грн;
- АТ «Укрексімбанк» – 14 132,38 млн грн;
- АТ «Ощадбанк» – 12 273,08 млн грн.

Варто зазначити, що 2014 р. найприбутковішим також був ПАТ «СІТІБАНК» – 1 379,83 млн грн, податок на прибуток якого становив 204,99 млн грн. Друге місце за обсягом прибутку 2014 р. посів ПАТ «ПриватБанк» – 749,04 млн грн, який сплатив 318,43 млн грн податку на прибуток, а третє – ПАТ «ІНГ Банк Україна» із прибутком 228,88 млн грн та зі сплаченим податком на прибуток у обсязі 52,75 млн грн.

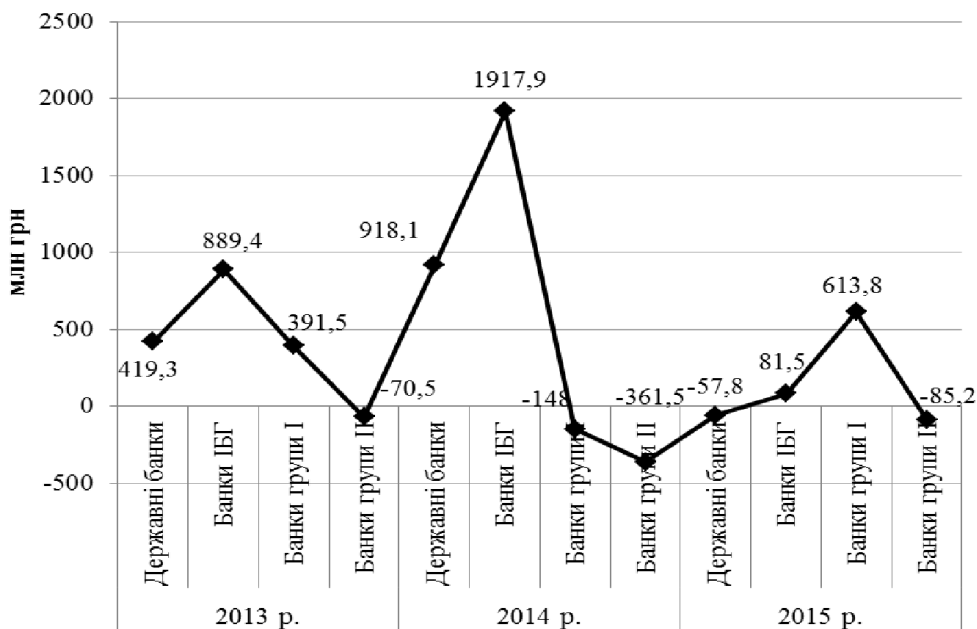
Отож два роки поспіль невеликий банк ПАТ «СІТІБАНК», активи якого 2015 р. становили всього 16 085,17 млн грн та який належить до групи банків іноземних банківських груп, займав провідну позицію з прибутковості та сплати податку на прибуток до державного бюджету України.

У цьому контексті доцільно розглянути динаміку сплати податку на прибуток у розрізі груп банків, виокремлених за приналежністю капіталу (рис. 2).

Як свідчать дані рис. 2, упродовж 2013–2015 рр. від'ємні суми податку на прибуток фіксували у банків групи II; 2014 р. – у банків групи I, а 2015 р. – у державних банків. Це вказує на

збитковість їхньої діяльності та негативний ефект для національної економіки, яка недоотримує податкових надходжень. Водночас найбільш справними платниками податку на прибуток з-поміж усіх банків України є банки іноземних банківських груп, незважаючи на кризовий стан банківської системи та збитки останніх років.

З огляду на стрімке зниження у банках обсягів прибутку до оподаткування, податку на прибуток, який сплатили банки, та чистого прибутку/збитку банків упродовж останніх років, доцільно дослідити проблемні аспекти оподаткування банківської діяльності, до яких призводить формування банківських резервів.

Рис. 2. Динаміка сплати податку на прибуток банками України у розрізі банківських груп упродовж 2013–2015 рр., млн грн

Джерело: розроблено на основі [10]

За своєю суттю банківські резерви – це кошти банків та інших кредитних установ, які вони зобов'язані зберігати у центральному банку для забезпечення деяких своїх операцій згідно з нормами обов'язкових резервів; частина банківського капіталу, що призначена на компенсацію кредитів, щодо погашення яких виникають сумніви [11].

За структурою банківські резерви поділяються на:

- резерви за активами (за фінансовими активами та за дебіторською заборгованістю за господарською діяльністю банку);
- резерви за наданими фінансовими зобов'язаннями.

Водночас резерви за активами є спеціальними (оціночними) резервами, які зменшують балансову вартість активів, а необхідність їх формування спричинена зменшенням корисності таких активів. Резерви за наданими фінансовими зобов'язаннями є забезпеченням їх виконання в майбутньому, що визнається в балансі банку як зобов'язання та свідчить про можливі втрати внаслідок вибуття ресурсів, пов'язаного з виконанням банком таких фінансових зобов'язань.

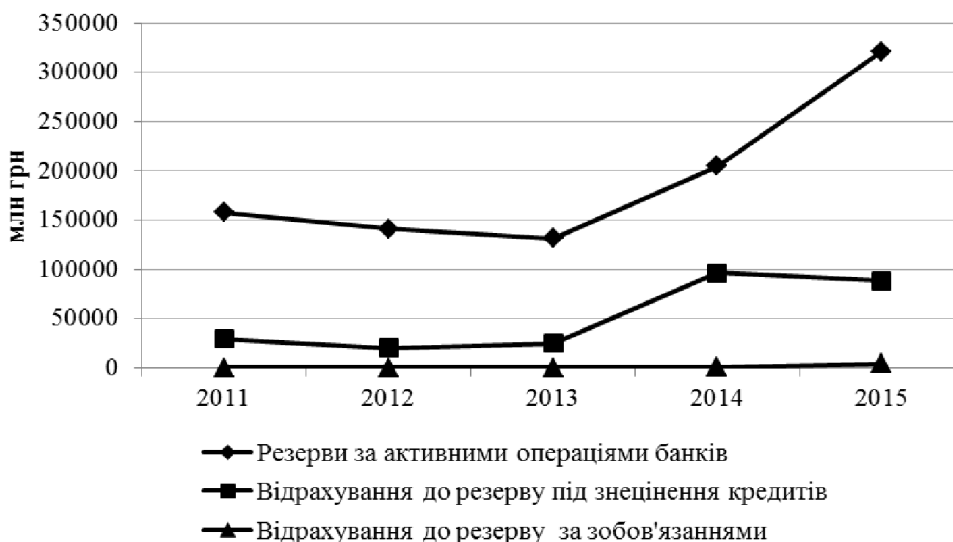
Створюючи резерви, банк оцінює ризик невиконання з боку клієнта його зобов'язань та формує резерв у повному обсязі незалежно від розміру його доходів на перше число кожного

місяця, наступного за звітним.

Резерви зараховують до витрат банків і вони суттєво впливають на фінансовий результат та на об'єкт оподаткування податком на прибуток. Тривалий час проблемою було те, що облікові підходи до формування банківських резервів та вимоги НБУ відрізнялись, а це призводило до відмінностей у розмірі сформованих резервів у системі бухгалтерського обліку від резервів, сформованих з метою визначення бази оподаткування податком на прибуток [12, с. 176-186].

Динаміка резервів за активними операціями банків та відрахувань у резерви, які належать до поточних щорічних витрат банків й суттєво впливають на обсяг прибутку до оподаткування та на обсяг податку на прибуток банків, зображена на рис. 3.

Спершу проаналізуємо резерви за активними операціями, які банки оприлюднюють у фінансовій звітності у розділі «Активи». Саме ці резерви є сукупними та об'єднують: резерви під знецінення кредитів та заборгованості клієнтів; резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж; резерви під знецінення цінних паперів у портфелі банку до погашення; резерви під інші фінансові активи; резерви під інші активи [13].

Рис. 3. Динаміка резервів за активними операціями банків та відрахування у резерви банків України у 2011–2015 рр., млн грн

Джерело: розроблено на основі [10]

Дані рис. 3 свідчать про те, що впродовж останніх років резерви за активними операціями зростали та на початок 2016 р. становили 321 303 млн грн, зрісши порівняно із 2011 р. на 163 396 млн грн., або у 2,03 разу. На це вплинуло набуття чинності Закону України від 23.06.2009 №1533-IV «Про внесення змін до деяких законів України з метою подолання негативних наслідків фінансової кризи» [14], відповідно до якого запроваджено збільшення величини страхових резервів банків від 20% до 100%, що зумовило збільшення витрат і спричинило стрімке зростання збитків, а відтак призвело до скорочення надходжень податку на прибуток банків.

Лівову частку в резервах за активними операціями становлять резерви під знецінення кредитів та заборгованості клієнтів, оскільки банки у такий спосіб намагаються мінімізувати кредитний ризик, що виникає внаслідок зростання проблемної заборгованості за кредитами.

На початок 2016 р. резерви під знецінення кредитів та заборгованості клієнтів становили 220 168,0 млн грн, або 68,5% від загального обсягу резервів за активними операціями. 2011 р. ці резерви становили 147 762,7 млн грн, або 93,6 % від загального обсягу резервів за активними

операціями [10].

Тобто в абсолютному значенні резерви під знецінення кредитів та заборгованості клієнтів зросли впродовж п'яти досліджуваних років, проте їхня частка у структурі резервів за активними операціями скоротилася на 25,1 п.п.

Це можна пояснити неефективною кредитною політикою банків, що призвело до різкого зростання проблемних кредитів; зміщенням акценту з кредитування реального сектора економіки, який забезпечує загальний суспільний розвиток, на кредитування фізичних осіб (іпотечне, споживче); наданням кредитів в іноземній валюті; видачею кредитів за недосконалими скоринговими методиками, які виявились неспроможними оцінити реальні ризики і загрози.

Доходимо висновку, що резерви за активними операціями відіграють неоднозначну роль. Негативним моментом у процесі їх створення завдяки витратам є збільшення суми витрат, що спричинює підвищення процентних ставок за кредитами. Окрім того, вони звужують базу оподаткування податком на прибуток, що небажано з погляду наповнення бюджету. З іншого боку, резерви мають особливо вагоме значення для забезпечення фінансової стійкості банків [6].

Вагоме значення у формуванні прибутку до оподаткування банків мають відрахування до резерву під знецінення кредитів, відрахування до резерву під знецінення дебіторської заборгованості та відрахування до резерву за зобов'язаннями, які банки зараховують до витрат та які значно зменшують прибуток й податок на прибуток банків, відповідно. На відміну від резервів за активними операціями, які є сукупним показником діяльності банку, відрахування до вищеперелічених резервів показують щорічні витрати банків, а їх зростання є негативним для формування позитивного фінансового результату діяльності банку.

Значне зростання відрахувань до резервів спостерігали 2014 р., коли, до прикладу, відрахування до резерву під знецінення дебіторської заборгованості зросли у 3,57 разу, відрахування до резерву за зобов'язаннями зросли у 3,89 разу, а відрахування до резерву під знецінення кредитів – у 3,93 разу. 2015 р. відзначено певне скорочення обсягів цих відрахувань, однак обсяги відрахувань до резерву за зобов'язаннями продовжили зростати й на кінець 2015 р. становили 4 011 млн грн, що перевищило обсяг 2014 р. у 4,74 разу. Тобто кризова ситуація у банківській системі змушує банки страхувати свої ризики та убезпечувати себе від ймовірного впливу депозитів.

Аналіз відрахувань до резервів за групами банків допоміг виявити значне переважання впродовж 2013–2015 рр. відрахувань до резерву під знецінення кредитів у банків іноземних банківських груп. Державні банки найбільше з-поміж інших груп формували відрахувань до резерву під знецінення дебіторської заборгованості, а банки групи II – відрахування до резерву за зобов'язаннями, проте 2015 р. лідерство за цими відрахуваннями перейняли банки іноземних банківських груп.

Однак, попри бажання мінімізувати ризики та убезпечити себе від майбутніх втрат, може створитися враження про зловживання банків обсягами відрахувань до різних резервів задля зменшення суми прибутку до оподаткування та скорочення самого прибутку на податок. Цьому, безумовно, сприяє недосконалість нормативно-законодавчої бази, що призводить до ухилення від оподаткування та приховування прибутків. Це, своєю чергою, негативно впливає на стан дохідної частини державного бюджету та на розвиток економіки загалом.

Вважаємо, що методи податкового регулювання банківської діяльності не повинні провокувати прагнення мінімізувати податкові зобов'язання банків шляхом приховування фінансових результатів. Оптимальна податкова політика повинна забезпечувати потреби держави, не порушуючи відтворювальних процесів, що відбуваються у банківській сфері. З огляду на це, необхідне проведення постійного моніторингу впливу оподаткування банків і на їхню фінансову діяльність, і на діяльність клієнтів, які вони обслуговують.

Вагоме значення для розвитку національної економіки має податкове навантаження на банківську систему, яке розраховують як відношення суми усіх податків, зборів та обов'язкових

відрахувань банків до прибутку до оподаткування. Оптимальне значення податкового навантаження на банк визначено у межах 3-4%.

Однак офіційно оприлюднена статистично-фінансова звітність Державної фіскальної служби (ДФС), НБУ та банків не дозволяє проаналізувати сукупний обсяг сплачених податків та зборів банків через відсутність таких даних. Востаннє ДФС оприлюднювала суму податків та зборів, що їх сплатили банки, у звіті від 01.07.2014 р. Утім, у подальші періоди офіційної інформації не оприлюднювали. Водночас фінансова звітність НБУ та банків допомагає проаналізувати лише обсяг сплаченого податку на прибуток, проте це не відображає загального обсягу податкових відрахувань банківської системи до державного бюджету України. А тому повноцінно оцінити вплив податкового регулювання на діяльність банків та вплив податкових відрахувань банків на економічний розвиток держави не вбачаємо можливим через об'єктивні перешкоди.

Висновки та перспективи. Таким чином, дослідивши податкове стимулювання діяльності банків шляхом регулювання та ґрунтуючись на оцінці відрахувань податку на прибуток, доходимо висновку про його стримуючий вплив на діяльність банків, що сприяє ухилянню від оподаткування та легальному приховуванню реальних прибутків у страхових резервах. Це вимагає переосмислення та вдосконалення напрямів практичного оподаткування фінансової діяльності банківських установ.

Окрім того, вважаємо неприйнятним не висвітлювати інформацію стосовно обсягів податків та зборів, які сплатили банки України, що межує з її приховуванням від широкого загалу суспільства, аби мати змогу маніпулювати податковими відрахуваннями та податковими пільгами для певних банків замість того, щоб покращувати податкову дисципліну та перетворювати банківські установи на платоспроможних платників податків, внесок яких був би вагомим у дохідній частині державного бюджету та впливав на економічне зростання держави.

Також дотримуємося думки, що потрібно вдосконалити систему оподаткування банків України, а це дасть змогу визначити їхнє податкове навантаження, яке, своєю чергою, дозволить оцінити ефективність заходів податкового менеджменту та податкового стимулювання. Одночасно держава зможе виявляти банки, які потребують більш ретельного податкового контролю та регулювання. А зменшення податкового навантаження на банки позитивно вплине на вартість банківських послуг, що сприятиме активізації інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання через здешевлення кредитів та забезпечить економічне зростання у державі.

Список використаних джерел

1. Д'яконова І. Пошук стратегії розвитку банківської системи України в умовах глобалізації фінансових ринків. *Вісник НБУ*. 2008. №2. С. 26–31.
2. Дзюба О. В. Податкове регулювання банківської діяльності в Україні та визначення його пріоритетних функцій. *Економічний вісник Переяславо-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди (Фінанси, грошовий обіг, кредит)*. 2011. № 17/1. С. 203-209.
3. Реверчук Н. Й. Зарубіжний досвід податкового регулювання банківської діяльності та його застосування в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2008. Вип.18.5. С. 221–225.
4. Податкове регулювання банківської діяльності / ред. рада С. К. Реверчук (голова). Львів: Тріада плюс, 2010. 220 с.
5. Соколовська А. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки. *Фінанси України*. 2006. №7. С. 4–12.
6. Старостенко Г. Г., Сурженко А. В. Податкове регулювання банків в умовах становлення інформаційного суспільства. *Ефективна економіка*. 2013. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_11_4 (дата звернення: 17.11.2016).
7. Ключко Л. А. Удосконалення механізму оподаткування комерційних банків податком на прибуток. *Науковий вісник Національної академії Державної податкової служби України (економіка, право)*. 2002. № 4 (18). С. 232–234.
8. Євченко Н. Г. Оподаткування як фактор банківської діяльності. *Економіка: проблеми теорії і практики*. Дніпропетровський національний університет. Дніпропетровськ. 2008. Вип. 240. Т. 1. С. 69–75.
9. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index> (дата

звернення: 17.11.2016).

10. Податковий Кодекс України: Закон від 02.12.2010 р., № 2755-VI. База даних законодавство України / ВР України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 20.11.2016).

11. Показники фінансової звітності банків України. 2013–2015. База даних законодавство України / НБ України : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593 (дата звернення: 18.11.2016).

12. Проскура К. П. Особливості оподаткування банківських установ у 2015 році. *Економічний аналіз : зб. наук. праць*. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка». 2015. Том 20. С. 176–186.

13. Пашкурова Н. П. Оподаткування прибутку комерційних банків: тенденції та проблемні аспекти. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Соціум. Наука. Культура» [Електронний ресурс]. URL: <http://intkonf.org/pashkurova-np-opodatkovannya-pributku-komertsyynih-bankiv-tendentsiyi-ta-problemni-aspekti> (дата звернення: 20.11.2016).

14. Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями: Постанова НБУ від 25.01.2012 р., № 23. База даних законодавство України / НБ України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12> (дата звернення: 20.11.2016).

Senysch Pavlo

Ph.D. in Economics, Associate Professor, Associate Professor

Department of Banking

University of Banking

Kyiv, Ukraine

E-mail: senysch@ukr.net

TAX INCENTIVES OF BANKING ACTIVITIES ECONOMIC GROWTH

Abstract

Introduction. Taxes are the most effective tool for regulating economic processes. State regulation of the economy using fiscal instruments should be aimed at ensuring and maintaining sustainable economic growth, efficient use of resources, promote investment and entrepreneurship. Despite significant achievements in the analysis of features of fiscal policy in the field of banking, still no unified approach to the formation of tax policy of the state in the banking sector of the national economy.

Methods. General scientific and special methods of scientific knowledge are used during the study: abstract and logical (in disclosure of tax regulation, synthesis and formulation of conclusions); synthesis and system analysis (to substantiate the essential characteristics of the tax mechanism and strategy for its anti-crisis regulation); system analysis and theoretical generalization (to improve methods of assessment and delineation of institutional preconditions for tax policy in the banking sector); logical generalization (to substantiate the approaches and proposals for improving the effectiveness of fiscal policy in the banking sector).

Results. Dominant areas of categorical apparatus "tax regulation" are systematized by the results of the research; deterrent effect of income tax on the banks activity, contributing to tax evasion and legal concealment of real incomes from insurance reserves is identified. The ways and directions of future development implementing regulatory measures of a fiscal nature in the banking sector of Ukraine are outlined.

Discussion. Prospects are seen in the formation of state tax policy in the banking sector with the implementation of regulatory measures of influence.

Keywords: tax policy, banking sector, economics, tax regulation, tax mechanism.

References

1. D'yakonova, I. (2008). Poshuk strategii' rozvytku bankivs'koi' systemy Ukraïny v umovah globalizacii' finansovyh rynkiv [Search strategies of the banking system of Ukraine in conditions of globalization of financial markets]. *Herald of the NBU*, 2, 26–31.

2. Dzyuba, O. V. (2011). Podatkove reguljuvannja bankivs'koi' dijal'nosti v Ukraïni ta vyznachennja jogo

priority functions [Tax banking regulation in Ukraine and determine its priority functions]. *Economic Journal Pereyaslav-Khmelnytsky Pedagogical University. Skovorody (Finance, currency, credit)*, 17/1.

3. Reverchuk, N. Y. (2008). Zarubizhnyj dosvid podatkovogo reguljuvannja bankivs'koi' dijal'nosti ta jogo zastosuvannja v Ukraïni [Foreign experience in tax regulation of banking and its application in Ukraine]. *Scientific Herald NLTU Ukraine*, 18.5, 221–225.

4. Reverchuk, S. K. (Ed.). (2010). *Podatkove reguljuvannja bankivs'koi' dijal'nosti [Tax Banking Regulatory]*. Lviv: Triad Plus.

5. Sokolovska, A. (2006). Teoretychni zasady vyznachennja podatkovogo navantazhennja ta rivnja opodatkovannja ekonomiky [Theoretical basis of determining the tax burden and level of taxation Economics]. *Finance*, 7, 4-12.

6. Starostenko, G. G., Surzhenko, A. V. (2013). Podatkove reguljuvannja bankiv v umovah stanovlennja informacijnogo suspil'stva [Tax regulation of banks in terms of information society]. *Efficient Economy*, 11. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_11_4.

7. Klyusko, L. A. (2002). Udoskonalennja mehanizmu opodatkovannja komercijnyh bankiv podatkom na prybutok [The mechanism of taxation of commercial banks tax profit]. *Scientific Bulletin of the National Academy of State Tax Service of Ukraine (economics, law)*, 4 (18), 232–234.

8. Yevchenko, N. G. (2008). Opodatkovannja jak faktor bankivs'koi' dijal'nosti [Taxation as a Factor Banking]. *Economy: problems of theory and practice*, 240 (1), 69-75.

9. National Bank of Ukraine. Retrieved from <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.

10. Tax Code of Ukraine. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

11. Pokaznyky finansovoi' zvitnosti bankiv Ukraïny, (2013-2015) [Indicators of financial statements of banks Ukraine (2013-2015)]. Retrieved from https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593

12. Proskura, K. P. (2015). Osoblyvosti opodatkovannja bankivs'kyh ustanov u 2015 roci [Peculiarities of taxation of banks in 2015]. *Economic analysis*, 20. 176–186.

13. Pashkurova, N. P. *Taxation profits of commercial banks: trends and problematic aspects*. Annual International Internet-Conference of the Society. Science. Culture. Retrieved from <http://intkonf.org/pashkurova-np-opodatkovannja-pributku-komertsijnyh-bankiv-tendentsiyi-ta-problemni-aspekti>.

14. On approval of the procedure of formation and use of banks Ukraine reserves for possible losses on active banking operations. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.

